

IV KÄSITYÖT, KOTITEOLLISUUS, TEKSTIILIT
c) Puvut ja korut

Osmo Vuoristo

KURPPONEN

- 16 konek. s., 2 karttaa

Purut

435 v

1

12/11

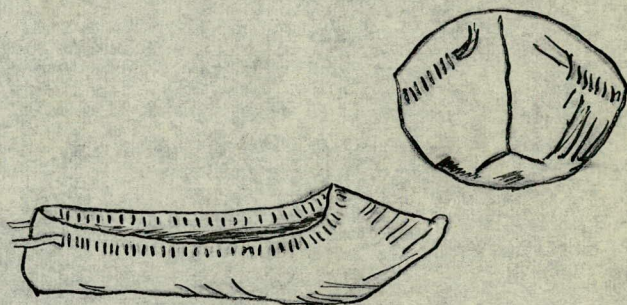
1952
1953

O s m o V u o r i s t o

K U R P P O N E N

Komis I

Karjalan kannaksella on viime vuosisadan loppupuolelle asti käytetty kevyitä jalkineita, joita nimitetään kurpposiksi. Kansatieteellisestä kirjallisuudesta on tuttu kuva Viipurin läänin Pyhäjärvellä käytetystä naisten jalkineesta (kuva 1). Tämä ~~ms.~~ nokkakurpponen on valmistettu yhdestä määrätyn muotoiseksi leikatusta nahanpalasta, joka on neulottu umpeen jalkaterän päältä ja kantapään osalta.

KUVA 1.

(Kuva 2) Nahkapalan

Nokkakurpponen, Pyhäjärvi Vi. l.

reunoissa olevien reikien ~~kautta~~ ^{lävitse} on pujotettu paula, jonka avulla kenkä sidotaan nilkkaan kiinni. Varsinaista nokallista kurpposta ei muualta Suomesta tunnetakaan, niinpä naapuripitäjistäkin ohevat tiedot kertovat vain nokattomista malleista. Paljon yksinkertaisemalta tuntuu Sortavalan kurpponen, joka kuvauksen mukaan valmistettiin siten, että nahasta leikattiin suorakaiteen muotoinen levy, joka oli niin paljon pitempi ja leveämpi jalkaa, että reunat ylöskäännettyinä osapuilleen peittivät jalkaterän. Kärkeen ja kantaan leikeltiin lovia, ^{jotta} että

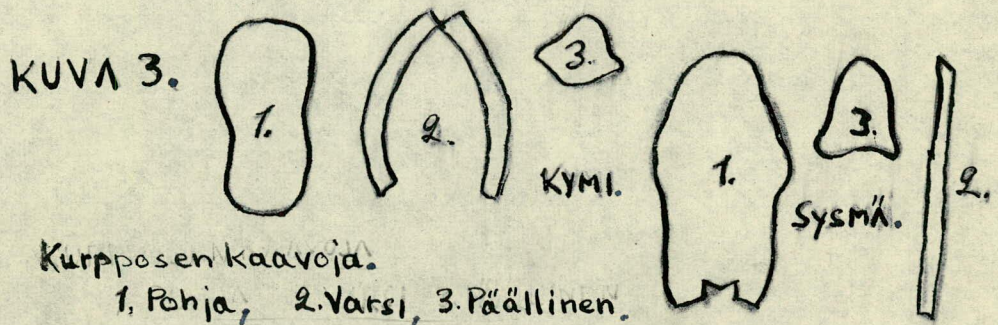
KUVA 2.

toivat vain nokattomista malleista. Paljon yksinkertaisemalta tuntuu Sortavalan kurpponen, joka kuvauksen mukaan valmistettiin siten, että nahasta leikattiin suorakaiteen muotoinen levy, joka oli niin paljon pitempi ja leveämpi jalkaa, että reunat ylöskäännettyinä osapuilleen peittivät jalkaterän. Kärkeen ja kantaan leikeltiin lovia, ^{jotta} että

+ Ruth Jakonen: Muokatusta nahasta valmistettujen jalkineiden nimitykset Suomen murteissa, s. 4.

nahka sopisi paremmin kääntymään. Nahan reunoissa oli reiät, joihin pujoteltiin niinestä tai nahasta leikattu kure-
nauha. Kannan takana oli eri nauhat. Tällainen jalkine vai-
kuttaa jalassa melko koristeelliselta, koska nahka on
jalkaterän päällä säännöllisissä poimuissa.

Kurpposiksi katsotaan Karjalan kannaksella myös
sellaiset jalkineet, jotka ovat kahdesta tai kolmesta eri
kappaleesta tehdyt (kuva 3). Näissä on yleensä vielä paula,

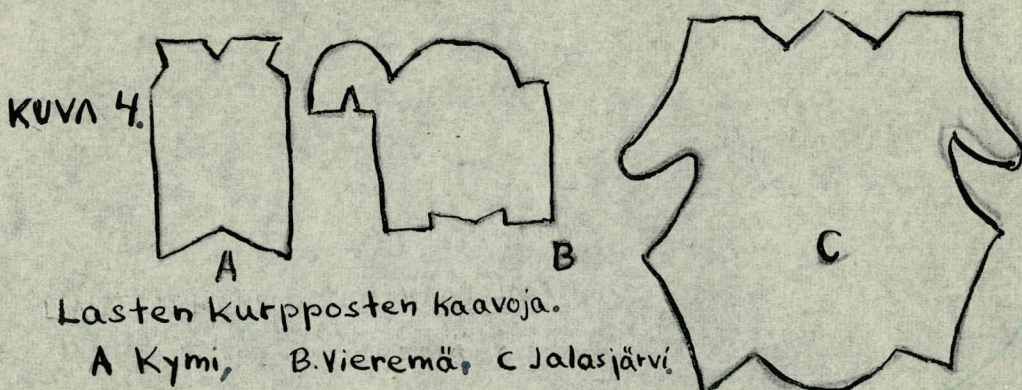

jolla jalkine sidotaan nilkkaan kiinni, mutta hyvin val-
mistetusta kurpposesta ~~sekin~~ voidaan jättää pois, ja ^{jalkine} ken-
gät pysyivät kuitenkin jalassa. Jos kautoon leikattiin hal-
keama ja tähän tehtyihin reikiin pujotettiin nauhat, saatiin
tiin jo vallan toinen naisten käyttämä jalkine, nimittäin
lipokas eli lipponen.

Kurpponen tunnetaan yleensä naisten ja lasten
jalkineena. Miesten käyttämänä siitä on hyvin vähän tieto-
ja. T. H. Schvindt kirjoittaa: "Uulattimet (=kurpposet) olivat
nahasta tehdyt ~~ja~~ matalat kengät. Reunassa oli ^{reiät, joista} ~~reiät, joista~~
nauha pujotettiin ja siten kiinnitettiin jalkaan. Mitään
korkoa ei uulattimissa ollut. Uulattimia käyttivät miehet
työssä ollessaan kesällä. Naiset käyttivät niitä kirkossa
käydessäänkin sekä kotona kesin talvin." ⁺ Tämä tieto on

⁺ T. H. Schvindt: Suomen kansan pukuja 1800-luvulla, s. 110.

Viipurin läänin Uudeltakirkolta. Useimmilla paikkakunnilla tunnetaan yhdestä nahanpalasta tehty kurpponen vain lasten kenkänä (kuva 4). Paitsi Karjalan kannasta, tunnetaan

aikuisten kurppokset vain Alavudelta, Sumiaisista ja Uuraisista muistitiedon perusteella. +

U.T. Sirelius kertoo Uudenmaan ja pohjanmaan rantamilla käytetyistä alkeellisista jalkineista "Suomen kansanpukujen historiassaan".⁺⁺ Ensimmäisellä seudulla valmistettiin puheena oleva jalkine siten, että taitettiin hylkeennahkakappale kaksinkerroin ja taitetut syrjät ommeltiin yhteen. Sipoossa tällaisia jalkineita kutsuttiin nimellä s j ö l a s k i n t o s s o r ja Klofskärissä s ä l s k o n a (kuva 6).

Nämä jalkineet olivat

Kuva 6.

valmistetut parkitsemat

Hylkeennahkainen tossu, Sipoosta.

tomasta nahasta, mutta täysin saman periaatteen mukaan kuin varsinaiset kurppokset.

⁺Ruth Jakonen: Muokatusta nahasta valmistettujen jalkineiden nimitykset Suomen murteissa, s. 4.

⁺⁺U.T. Sirelius: Suomen kansanpukujen historia, s. 229.

J.R.Aspelinin mukaan käytettiin Maalahdella 1700-luvun loppupuolella kahdesta hylkeennahan kappaleesta tehtyjä jalkineita, jotka neulottiin yhteen jalan alta ja päältä. Sirelius olettaa, että jalkineiden tekotavasta johtui Pohjanmaan rannikkoseuduilla niistä käytetty nimitys l a p p u k e n k ä . Maalahdella niitä käytettiin myös pyhäpäivisin. Nordlund kertoo Närpiöstä sekä naisten että miesten käyttäneen niitä arkikenkkinä vielä 1866:n tienoilla. Ne olivat ^(parkitsematonta) hylkeennahasta valmistettuja. Myös Linné kertoo niistä muistiinpanoissaan Pohjanmaalta v:lta 1732.

Suursaarelta kertoo tri T.I.Itkonen, että siellä n. 50 vuotta sitten (kirjoitettu v.1932) vanhat ihmiset ovat käyttäneet räpiläitä eli hylkeennahkaisia kurpposia. Ne valmistettiin vanhan hylkeen takaräpiläistä, joista parkittiin karva pois. Varvas jätettiin nupiksi kärkeen. Eri palasta ommeltiin kauto päälle ja reunoihin tehtiin reiät, joihin pujotettiin nauha sidottavaksi nilkan ympäri.

Ruth Jakosen laatiman kartan mukaan merkitsee sana k u r p p o n e n karvakenkää (liite 1) Keski-Suomen ja Pohjanmaan pitäjissä sekä Tampereen seuduilla ja Nilsissä. Sisämaassa näitä jalkineita ei luonnollisesti voitu valmistaa hylkeennahasta, mutta ne tehtiin lehmän takakoivesta ja "otettiin savikynnet mukaan, joista saat tiin korko"(Urainen). Karstulassa tarkoitetaan kurpposella erään tiedon mukaan sellaista jalkinetta, joka on

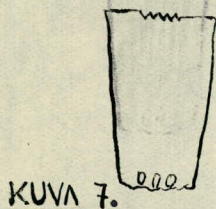
koipinahasta valmistettu, ja jossa on noin kuuden tuuman pituiset varret. Ruth Jakosen laudaturkirjoitukseen on prof. Rapola tehnyt seuraavan reunahuomautuksen[†]: "N. 1910 saamani, muistissani säilyneen tiedon mukaan Sääksmäellä v o t t o n e n on ollut alkukantainen koipinahasta tehty k u r p p o n e n ." Nimenä on tosin vottonen, mutta ilmeisesti on kysymys samanlaisesta jalkineesta, kuin edellä on ollut puhe. Näin ollen kurpponen liittyy hyvin läheisesti mm. juuri Sääksmäen naapuripitäjissä hyvin tunnettuun koivikkaaseen ja merkitsee hyvin alkeellista jalkinetta. Ikää todistaa myös se, että monessa pitäjässä savolais-pohjalaisella alueella käytetään kurpposta hiukan halventavana ^{huonon jalkineiden} nimityksenä (huonoille jalkineille). Haapaveteläisen tiedon mukaan sanotaan kurpposeksi myös huonosti tehtyä vaatetta tai kinnasta ja se edellyttää myös huonoa mallia. Usein uuden keksinnön tai mallin voittaessa alaa tulee vanhalle nimelle halventava merkitys. Myös se, että kurpposta on viime aikoihin asti käytetty lasten kenkänä, voi ehkä puolestaan vahvistaa sitä, että mainittu jalkine niillä seuduilla on aikaisemmin ollut aikuisten käytössä, mutta lapset ovat vain säilyttäneet sen nykypäiviin asti. Onhan pikku-
poikien kaaripyssykin kalpea jäännös muinaisesta jalkajousesta

Ruth Jakonen: Muokatusta nahasta valmistettujen jalkineiden nimitykset Suomen murteissa, s. 110.

Nirvi,
Vir. 194

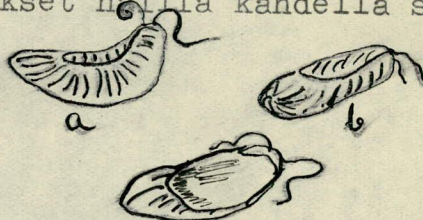
jousesta.

Voimme seurata kurpposen jälkiä Suomen rajojen ulkopuolellekin. Kansallismuseon kokoelmista tapamme sen Inkeristä ja vatjalais-alueelta sekä Virostä. Teoksessa "Suomen suku" Ilmari Manninen kirjoittaa, ettei Viron mantee-^{työ-}reella maalaisväestö tunnusta muita jalkineita kuin kurpposet. "Kurpposissa (pastlad) virolainen talonpoika käy kesänsä talvensa, tarpoo lumisohjossa keväällä ja porskuttelee liejussa syksyllä, jalkoterä ja sääri kiedottuna rohtimisiin riepuihin."† Pastal tehdään toiseen päähän päin levenevästä nahkapalasta, josta kapeasta päästä tulee kanta ja leveästä terä. Terän puolelle leikataan hampaita aivan samoin kuin Sortavalan seuduilla tehtyyn kurpposeen. Muutenkin vastaavat valmistuskuvaukset näillä kahdella seudulla täysin toisiaan (kuva 7).

KUVA 7.

Virolaisen kurpposen kaava,

KUVA 8.

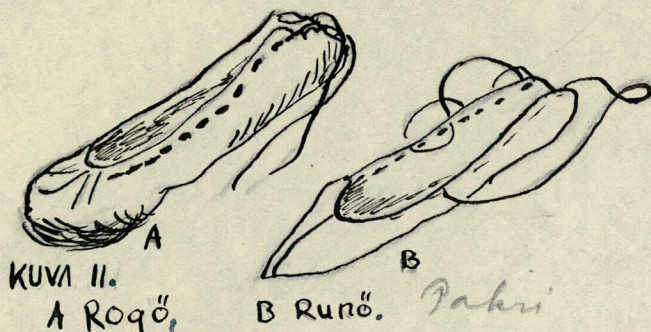
Virolaisia kurpposia.

Virolle on ominaista sellainen kurpponen, joka on varpaallisesta ja kupeista tiheään poimutettu (kuva 8 a ja b). Yleisin on kuitenkin Suomestakin tuttu malli, joka nähdään kuvassa 8 c. Kruse kertoo, että eestiläiset naiset ottivat mahdollisimman vaaleankeltaista hienoa nahkaa, jonka he sitoivat jalan muodon mukaan yhteen "wenn sie geputzt zur

Kirche gehen

Suomen suku III, s. 377.

Ruotsissa on niinikään tavattu kurpposjalkineita (kuva 11). A.O.Heikel kertoo siellä tavanneensa oikein erityisen laudasta tehdyn kaavan, jonka mukaan nelikalmainen nahankappale leikattiin (kuva 12). Kaavalla saadaan täsmälleen samanlai-

KUVA 11.
A Rogö,

B Runö. *Pahvi*

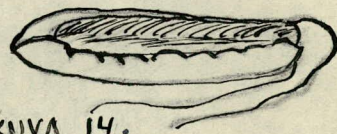

KUVA 12.
Kaavalauta, Rogö.

nen muoto nahanpalalle, jonka tunsimme jo lättiläisiltä, virolaisilta ja Suomesta Sortavalan tienoilta. Mielenkiintoinen on ruotsalainen Runön saarelta peräisin oleva hylkeen takaräpilästä valmistettu s k r ä f f l i n g -niminen jalkine, jota käytetään hylkeenpyynnissä. Siinä tavataan nokka kuten Suursaarenkin r ä p i l ä ä s s ä, jota se tuntuu kuvauksen perusteella muutenkin vastaavan (kuva 13). Mahdollisesti näiden jalkineiden kärjet ovat jossakin yhteydessä Pyhäjärven n o k k a k u r p p o s e n vastaavan osan kanssa.

KUVA 13.
Runö. *Rukuu*

KUVA 14.
Shetlannin saaret.

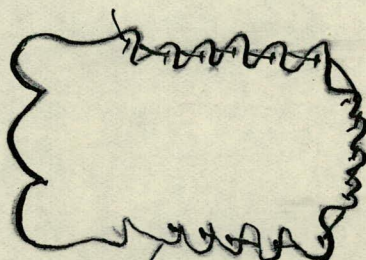
Ruotsin talonpojat käyttivät keskiaikana kurpposjalkineita, eivätkä ne muuallakaan ~~olleet~~ Pöytämaissa olleet tuntemattomia. Niinpä niitä mainitaan Islannista ja Shetlannin saarilta (kuva 14). Myös Saksassa niitä on suolöytöjen

perusteella käytetty 3:nnella ja 4:nnellä vuosisadalla j.Kr. Näissä malleissa leikattiin nahkaan pitkät reiälliset nipukat, joihin pujotettiin paula. Tämä jalkinemuoto muistuttaa hyvin paljon sandaalia (kuva 15). 7:nneltä vuosisadalta peräisin oleva tyyppi edustaa täysin samaa systeemiä edellämaitun kanssa. Tosin malli vaikuttaa kehittyneemmältä eikä sillä enää ole niin paljoa samankaltaisuutta sandaalin kanssa. (kuva 16).

KUVA 15.

Muinaisgermaaninen suolöytö
3:nneltä vuosisadalta.

KUVA 16.

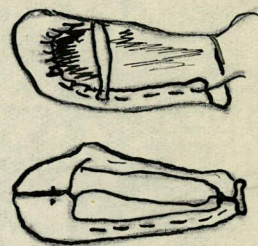
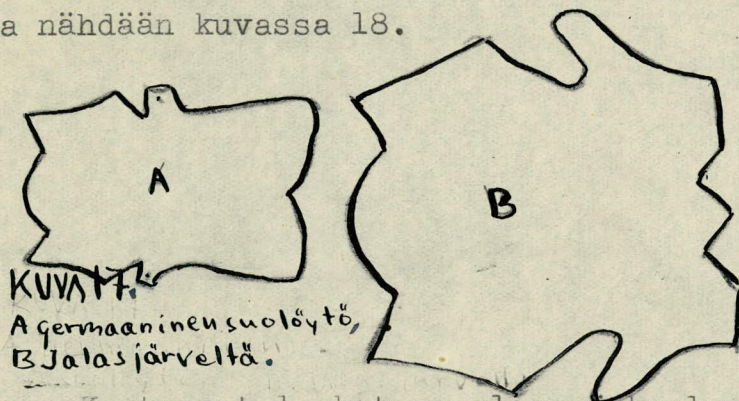
Muinaisgermaaninen suolöytö
7:nneltä vuosisadalta.

Samalta vuosisadalta edellisen kanssa on peräisin kuvassa 17 näkyvä kurpponen. Omituiselta tuntuu tavata viime vuosien Suomesta melkein tarkka vastine tälle mallille. Sanastajassa julkaistun jalkinekyselyn vastauksissa on eräs kaava Jalasjärvellä käytetystä yhdestä nahasta tehdystä lasten kurpposesta (kuva 17). Mitään muuta eroa tämän ja saksalaisen muinaislöydön välillä ei ole kuin, että muinaisgermaanisessa kurpposessa on suora kantasauha, kun se taas Jalasjärven mallissa on T:n muotoinen. T:n muotoinen takasauha on epäilemättä kehittyneempi muoto kuin yksinkertainen I:n muotoinen, koska yhdestä palasta leikattuna I:n muotoinen sopii ~~kuva~~

huonosti kantapäähän, T-saumalla varustettu taas on aivan kantapään mukainen. Mistään ikäjärjestyksestä näiden kahden saumatyypin välillä ei kuitenkaan voitane puhua, koska vanhimmassa germaanisessa kurpposlöydössä (kuva 15) kantasauma näyttää myös olevan T:n tai Y:n muotoinen.

Venäjältä tapaamme niin ikään alkeellisen kurpposjalkineen. "Vanhimpina nykypäivinä esiintyvistä itäslaavilaisista jalkineista on pidettävä sellaisia nahasta valmistettuja, joita ei varsinaisesti neulota, vaan vedetään poimuille, se tahtoo sanoa, että riittävä pala nahkaa vedetään yhteen yhdellä nauhalla niin, että nahka kääntyy poimuille. Sen jälkeen se sidotaan jalkaan pitkällä nuoralla, sanoo Zelenⁱⁿ+. Ilmari Manninen pitää venäläisiä poimukurpposia kömpelöinä, koska poimut ovat muodostuneet miten sattuu jalan päälle eivätkä ole tarkasti harkittuja kuten esim. lättiläiset olivat. Kömpelön tuntuksia ovat myös unkarilaiset kurpposet, joita nähdään kuvassa 18.

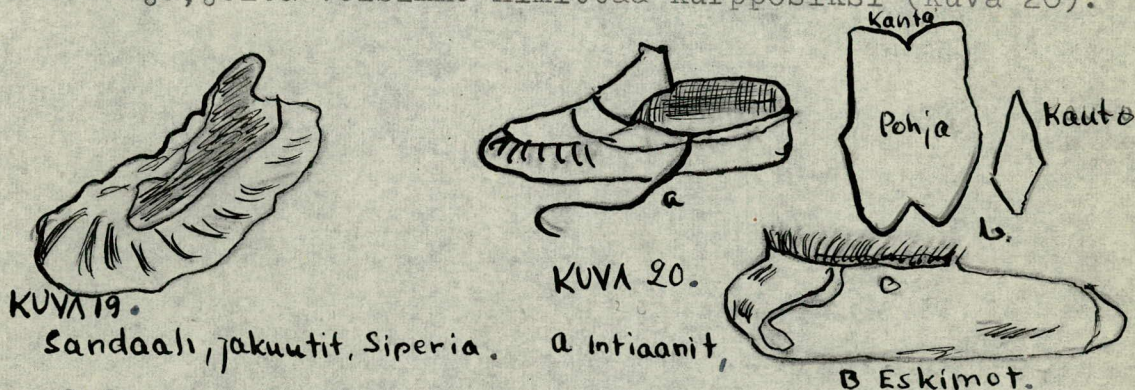
KUVA 18.
Unkarilaisia kurpposia.

Kurpposet lasketaan yleensä kuuluviksi mokkasiinien ryhmään, vaikka joskus ne saattavat olla yhtä hyvin lähestyä sandaaleja yhtä

+ Zelenⁱⁿ Russische Volkskunde.

paljon (kuva 15). Tanskalainen Kaj Birket-Smith tuntuu pitävänkin kurpposjalkineita sandaaleina, koska hän esittelee kurpposen kaltaisen kengän ^{tiien häyhtämää} jakuuteilta Siperiasta sandaalina (kuva 19).

Mokkasiinien Euroopan ulkopuolisilta levinneisyysalueilta (Pohjois-Amerikan intiaaniheimot ja eskimot) löydämme useita malleja, joita voisimme nimittää kurpposiksi (kuva 20).

Gudmund Hatt pitää arktisten maiden primitiiviselle kulttuurille ominaisena jalkineena juuri yhdestä nahanpalasta tehtyä alkeellista kenkää. Kaj Birket-Smith pitää mokkasiineja jalkineina, jotka kuuluvat takkikuosiin ja jalkojen välistä kulkevaan häpyverhoon. Sen. että mokkasiini on levinnyt nyt mainitun pukumuodin alueen ulkopuolellekin, selittää Birket-Smith olevan yhteydessä lumikengän leviämiseen. Lumikengään kuuluu juuri pehmeä ja taipuisa jalkine, joka näin ollen olisi saanut seurata tämän voittokulkua.⁺

Verrattaessa alkeellista kurpposta toiseen alkeelliseen kenkään ~~lajiin~~^{XX} lajiin, nimittäin tuohivirsuun, tulee mieleen kysymys mainittujen jalkineiden iästä toisiinsa nähden. Eri

⁺ Kaj Birket-Smith: Kulttuurin tiet, sl69.

Sovapoh.
jaisella
ei tarkenn.

tutkijat ovat pohtineet tää asiaa. Ilmari Manninen kirjoittaa: "Varsinaiset jalkineet jaamme puunkuorisiin ja nahkaisiin. Todennäköisesti jälkimmäiset ovat suomensukuisilla kansoilla edellisiä vanhemmat. Puunkuorijalkineita ei ole ostjakeilla eikä voguleilla. Ne näyttävät olevan vieraita muillekin Siperian alkukansoille, eteläisemmillekin. Niinpä niitä ei tunneta Altain turkkilaisilta, jotka kyllä muuten osaavat käyttää tuohta varsin monipuolisesti hyväkseen."⁺ Samaa mieltä on myös U.T. Sirelius, joka esittää samat perustelut.⁺⁺ A.O. Heikelin kanta, samoin kuin I. Mannisenkin aikaisemmin, on taas päinvastainen.⁺⁺⁺ Ensin mainittujen kannalla on myös venäläisen kansatieteen tuntija D. Zelenin.⁺⁺⁺⁺

*Varhaisläh.
sammakoi.
muus*

Gudmund Hatt pitää nahkaista kurpposta ikivanhana pohjoismaisena jalkinemuotona, josta on kehittynyt monia jalkinetyyppejä sekä uudessa että vanhassa maailmassa.⁺⁺⁺⁺

Kuten näimme, niveltyi kurpponen hyvin sulavasti sandaaleihin (kuva 15 ja 19). Samoin se liittyy läheisesti Suomessakin käytettyihin yksipohjaisiin jalkineisiin, varrellisiin lapikkaisiin, upokkaisiin ja paulakenkiin. Mikäli typologista sarjaa yritetään saada aikaan, on vogulilainen

⁺ Suomen suku 111, s. 373.

⁺⁺ U.T. Sirelius: Suomen kansanpukujen historia, s. 229.

⁺⁺⁺ A.O. Heikel: Die Volkstrachten in den Ostseeprovinzen und in Setukesien, s. 64-5. - I. Manninen: Eesti rahvariiete ajalugu, s. 457.

⁺⁺⁺⁺ D. Zelenin: Russische Volkskunde, s. 239, 241.

⁺⁺⁺⁺⁺ G. Hatt: Moccasins and their relation to artic footwear, s. 234-.

pieksu tai syrjäniläinen k ö m kiitollinen aihe. Vogulilaie
 sessa pieksussa on porontaljainen pohjaosa ja poronvuotainen
 ruojuosa, joka muodostaa myös jalkineen varpaallisen. Melkein
 vielä paremman sääryksen ja kurpposen yhteensulautuman tar-
 joaa mainittu syrjäniläinen k ö m , jossa terä on parkit-
 tua nahkaa, ruojut sarkaiset ja paulat nuorasta tehdyt.

Gudmund Hatt piti kurpposjalkinetta ikivanhana pohjois-
 maisena muotona. Suomalaiset ovat myös kauan tunteneet kurp-
 posensa. Paitsi se, että toistatuhatta vuotta aikaisemmin tie-
 detään käytetyn suunnilleen saman kaavan mukaan tehtyä jalki-
 netta, puhuu kurpposen pitkän iän puolesta myös sen nimitys.
 Sana k u r p p o n e n on balttilainen lainasana. Se on
 saatu liettuasta, jossa se esiintyy muodossa k ū r p e.
 Latviassa se on k ū r p e ja preussilaisella alueella
 k u r p e merkiten "rauher Schuh".⁺ Liivistä se myös tunne-
 taan muodossa K u r p "Schuh".⁺⁺

Lavansaarella ja Seiskarissa tunnetaan kurpposten
 nimenä p a s s e l k e n k ä (liite 2). Ruth Jakonen on
 sen yhdistänyt virolaiseen p a s t a l -sanaan.

Vi. p a s t a l, p a s t e l, p a s s a l,

li. p a s t a a l < liett. p a s t a l a.

Liettuan p a s t a l a on alkuperältään vähävenäläinen
 tai puolalainen lainasana (p o s t o l y), johon se on lainat-

⁺ Thomsen: Samlede Afhandlinger.

Kalima, ++

⁺⁺ Kettunen.

Päivi (Kettunen)

tu turkista (p a s t a l).⁺

Balttilaisella alueella merkitsi kurpposen vastine hyvin alkeellista kenkää. Samoin on laita Pohjanmaan ja Keski-Suomen pitäjissä, joissa merkitys oli k a r v a - k e n k ä ^{pohjalais-} sekä Savolaisella alueella, jossa se merkitsi nimenomaan h u o n o a kenkää (liite 1). Koska kurpponen tunnetaan Itämeren eteläosista ja Suomesta, mutta tuntuu jääneen pois virolaisten sanavarastosta, voidaan olettaa, että se sielläkin on aikaisemmin tunnettu. Näin ollen on viron kieleen tulleen uudenlainan p a s t a l -sanana täytynyt edustaa uutta ja parempaa keksintöä tai mallia kuin k u r p p o s e n. Tämä uusi malli on ollut sopiva juuri virolaisen talonpojan käyttöön ja sen vuoksi kyennyt syrjäyttämään entisen kurpposen. Jos asianlaista on edellä oletetun kaltainen, pitäisi ratkaista, minkälaista jalkinetta kurpposella on alun perin tarkoitettu. Muistaen nimityksen iän ja sen laajalle alueelle levinneet merkitykset tulee mieleen, että se varmaankin alkuaan on tarkoittanut parkitseemattomasta nahasta tehtyä karvakenkää, ehkä juuri hylkeennahasta valmistettua jalkinetta, jonka tapasimme mm. Sipoosta (kuva 6).

Kartasta katsottuna (liite 1) näyttää Suomen kurpposalue ^{ilmeisesti} melko yhtenäiseltä ^{että} rajan kulkiessa suunnilleen siinä, missä se yleensä kansatieteellisesti idän ja lännen + Saareste : Leksikaalisesti vahekordatest eesti murrets.

välillä kulkee. Tämän mukaan näyttäisi kurpposjalkine olevan itäsuomalaista perua. Tämä tuskin pitää paikkansa näin yleismaailmallisen jalkineen ollessa kyseessä, "uudet tuulet" ovat sen vain jo aikaisin puhaltaneet maamme lounaisosista pois. Koko maan käsittävän levinneisyyden puolesta puhuu myös sanan balttilainen alkuperä.

Luulisi, että vuosituhantinen kurpponen olisi joutunut jo monen muun kansankulttuurin tuotteen tavoin kokonaan unohduksiin. Nyt kuitenkin näyttää siltä, että se erään kenkätehtaan toimesta aloittaisi uuden voittokulkunsa, koska kenkäkauppojen ikkunoihin on ilmestynyt mainos, joka julistaa: "Uutuus-Nyhet! Elina pastal!"

Lähteitä.

Birket-Smith: Kulttuurin tiet.

Hatt: Moccasins and their relation
to arctic footwear.

Heikel: Die Volkstrachten in den
Ostseeprovinzen und in
Setukesien.

Jakonen: Muokatusta nahasta val-
mistettujen jalkineiden nimi-
tykset Suomen murteissa.

Jäfvert: Skomod och skotillverking
från medeltiden till våra
dagar.

Manninen: Esti rahvariiete ajalugu.

Pälsi: Suomalaisen paulakengän alku-
perä ja kehitys.

Schvindt: Suomen kansan pukuja 1800-
luvulla.

Sirelius: Suomen kansanpukujen historia.

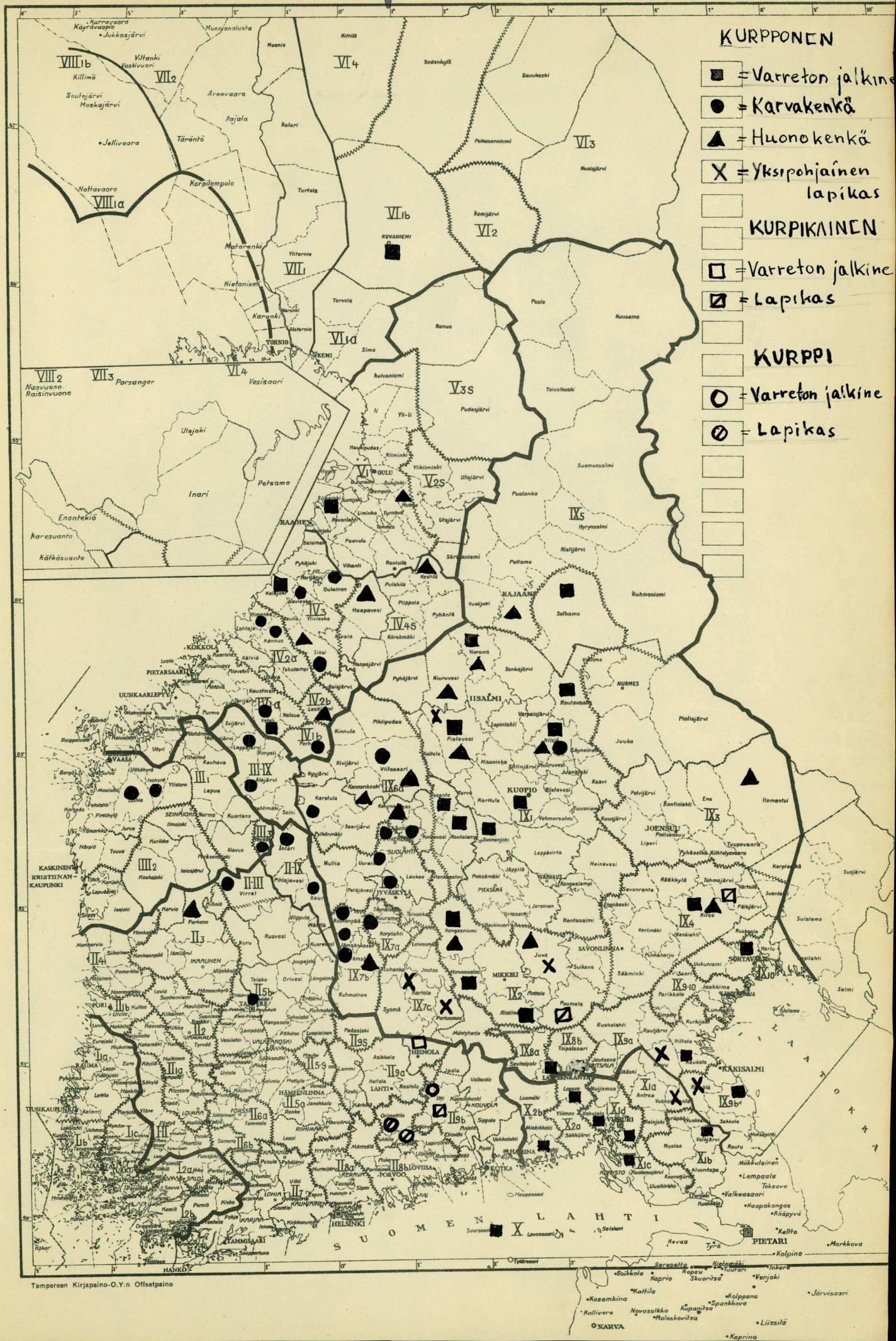
-"- Suomen kansanomaista kulttuuria **II**.

Suomen suku **III**.

Valonen: Geflechte und andere Arbeiten
aus Birkenrindenstreifen.

Zelenin: Russische Volkskunde.

Liite 1. Laadittu Ruth Jakosen mukaan pienin lisäyksen

liite 2. laadittu Rintu jokasen mukaan.

